

آسیب‌شناسی راهبردی رشته مطالعات زنان در ایران (کاربست مدل SWOT)

شهلا باقری^۱، زهرا بوریانی^۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۱/۱۴

دریافت نسخه نهایی: ۱۳۹۶/۱۲/۱۲

پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۲/۲۰

چکیده:

هدف این مقاله آسیب‌شناسی رشته مطالعات زنان در ایران، به‌عنوان یکی از محورها و اولویت‌های مدیریت علمی است. علی‌رغم اهداف مهم و ارزشمندی که برای این رشته تدوین و تصویب شده است، به نظر می‌رسد آنچه در عمل اتفاق می‌افتد، با این اهداف فاصله دارد. همین امر مسبب ایجاد آسیب‌ها و آثار جانبی ناخواسته‌ای است که باید مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد و برای اصلاح آن راهکارهایی اندیشیده شود. در این پژوهش محقق با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای الهام‌گیری از مدل SWOT و با استناد به آراء صاحب‌نظران، به آسیب‌شناسی رشته مطالعات زنان پرداخته است. نقاط قوت و ضعف درونی و نیز فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی پیش‌روی توسعه این رشته در کشور، گردآوری شده و از طریق استراتژی‌های پیشنهادی متخصصان این حوزه، از نقاط قوت درونی و فرصت‌های محیطی در جهت جبران محدودیت‌های درونی و مقابله با تهدیدهای بیرونی استفاده شد. با وجودی که نقاط ضعف درونی و نیز تهدیدهای محیطی رشته مطالعات زنان، نسبت به نقاط قوت و فرصت‌های موجود در آن فزونی دارد، مهم‌ترین نقطه قوت، ضعف، فرصت و تهدید در این رشته را می‌توان به ترتیب «وجود صدها دانش‌آموخته با انگیزه بالا»، «عدم غنای متون و محتوای درسی»، «وجود ساختار مشخص» و «وجود رابطه میان مطالعات زنان و کنشگری سیاست‌زده» دانست. با شناسایی محدودیت‌های درونی و نیز تهدیدهای محیطی و ارائه راهبردهایی جهت پرهیز از آن‌ها، می‌توان به کاهش یا از بین بردن آسیب‌های این رشته در سیاست‌گذاری‌های علمی مطالعات زنان در ایران اقدام کرد.

واژگان کلیدی: آسیب‌شناسی، ایران، تحلیل راهبردی، مدل SWOT، مطالعات زنان.

۱- دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه خوارزمی؛ sbagheri@khu.ac.ir

۲- کارشناسی ارشد، رشته مطالعات زنان، دانشگاه الزهرا (س)؛ zboorya@gmail.com

۱- مقدمه

یکی از مهم‌ترین تحولات در حوزه‌های مختلف شناخت، در حدود چهار دهه اخیر، ظهور مطالعات زنان به‌عنوان یک حوزه مطالعاتی بین‌رشته‌ای است «که در عرصه‌های مختلف دانش بشری، از علوم انسانی تا علوم تجربی، فلسفه و الهیات را در برمی‌گیرد. این حوزه مطالعاتی شامل مباحث مربوط به زنان، از دیدگاهی زنانه و به نفع زنان است و گاه نیز به شکلی عام‌تر مسائل به جنسیت مربوط می‌شود» (مشیرزاده، ۱۳۸۳: ۱۱). در تاریخ آمده است که «در اواخر دهه ۶۰ میلادی با توجه به شرایط سیاسی حاکم بر کشورهای غربی، به‌ویژه جنبش دانشجویی با گرایش‌های سیاسی چپ، جولیت میچیل^۱ (روانکاو انگلیسی) نخستین دوره‌های مطالعات زنان را در انگلستان راه‌اندازی کرد» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۱۷). در ایران نیز با پیگیری‌هایی که از سوی جمعی از فعالان حوزه زنان و همکاری‌هایی که از طرف سیاست‌گذاران صورت گرفت، برای نخستین بار در جلسه ۳۸۶ شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم در تاریخ ۱۹ دی ۱۳۷۸، رشته مطالعات زنان در مقطع کارشناسی ارشد و در سه گرایش به تصویب رسید و از سال تحصیلی ۱۳۸۱-۱۳۸۰ اجرایی شد. همچنین شورای برنامه‌ریزی آموزش عالی در جلسه ۷۵۶ مورخ ۱۳۸۹/۲/۱۱ خود برنامه آموزشی دوره دکتری رشته مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام را مصوب کرد. در مقدمه نسخه بازنگری شده برنامه درسی رشته مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام، مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۱۶ مصوبه جلسه ۶۹۶ مورخ ۱۳۸۷/۰۸/۱۱ شورای عالی برنامه‌ریزی درسی این رشته آمده است: اثبات ظرفیت اندیشه و معارف اسلامی نسبت به استفاده متناسب و هوشمندانه از توانمندی‌های زنان در اداره جامعه و بهره‌مندی زنان از حقوق عادلانه ضمن حفظ شأن و جایگاه انسانی آنان، از جمله مسائل بااهمیتی است که غفلت از آن‌ها می‌تواند به تحریف و سوءبرداشت‌ها تبدیل شود. از این‌رو پرداختن به مسائل و مباحث زنان و خانواده بر مبنای جهان‌بینی اسلامی و احکام و مقررات دینی و ارائه الگوی زن و خانواده طراز انقلاب اسلامی امری ضروری است.

از آغاز تأسیس، رشته مطالعات زنان جایگاه خاصی را در محیط‌های دانشگاهی به خود اختصاص داد و یک دستور کار دوگانه داشت: آموزشی (مطالعات زنان و سپس جنسیت) و سیاسی (اصلاح بی‌عدالتی اجتماعی علیه زنان). همان‌گونه که در *اساسنامه انجمن ملی زنان*^۱، مطالعات زنان بیان شده است:

رشته مطالعات زنان، استراتژی آموزشی پیشرفت و موفقیت در آگاهی و دانش است. منحصر به فرد بودن مطالعات زنان به علت خودداری و امتناع از پذیرش اختلاف و دو دستگی مستمر بین دانشگاه و جامعه و همچنین بین فرد و اجتماع بوده و هنوز هم هست. بنابراین، مطالعات زنان عبارت است از آماده کردن زنان برای متحول ساختن دنیا و تبدیل آن به جهانی که از ستمدیدگی آزاد خواهد بود [...]» (پاتای و کوئرج^۲، ۱۳۹۰: ۳۴).

چالش‌های اجتناب‌ناپذیری پس‌از این رویکرد خاص، حول مطالعات زنان به وجود آمده است. «مطالعات زنان در قالب یک رشته جدید، که از تلاش‌های توده مردم سرچشمه گرفت- از جنبش دانشجویان ۱۹۶۰ میلادی نشأت گرفت و در ادامه با برنامه‌های مطالعات سیاهان تقویت شد- با موانع زیادی در دانشگاه مواجه شد» (همان). حدود یک دهه ونیم است که رشته مطالعات زنان در ایران به رشته‌های میان‌رشته‌ای مقطع کارشناسی ارشد افزوده شده، و مخاطبان خود را یافته است. اما همچنان در جامعه دانشگاه‌های ما نیز پُر چالش و پُر حاشیه است؛ «ارزیابی ناکافی درباره تأسیس رشته مطالعات زنان و نیز اجرای عجولانه آن بدون گزینش واحدهای درسی مناسب و استادان متخصص این رشته، از دلایل مهم وجود مشکلات در این رشته است. اینکه امروز پس از گذشت یک دهه ونیم از تأسیس رشته مطالعات زنان در دانشگاه‌های کشور، هنوز به درستی روشن نیست که این رشته زیرمجموعه چه گروهی است و کدام یک از رشته‌های علوم اجتماعی یا حقوق را می‌توان گروه مادر این رشته به شمار آورد، از همین کمبود و اقدام عجولانه حکایت می‌کند. پیامد این بی‌دقتی و اقدام بی‌حساب اکنون خود را به صورت ضعف نظری در این رشته دانشگاهی نشان می‌دهد» (مهدوی، ۱۳۹۱: ۵۵). در ایران نیز، با توجه به تأکید مقام معظم رهبری بر شناخت و حل معضلات زنان به وسیله

۱- NWSA

۲- Daphne Patta & Northa Querzh

زنان، تقویت رشته مطالعات زنان، حل آسیب‌های این رشته و توجه به ضرورت‌های بومی می‌تواند گامی مؤثر در شناخت و گره‌گشایی از مسائل زنان تلقی شود. از این رو سؤال محوری این بررسی معطوف به این است که بدانند مهم‌ترین نقاط ضعف و قوت و یا تهدیدها و فرصت‌های این رشته در ایران چه بوده است؟

۲- مبانی مفهومی - نظری

۲-۱- تعریف مفاهیم پایه

۲-۱-۱- مطالعات زنان

واژه مطالعات زنان^۱ «مترادف: زن‌شناسی؛ هم‌ارز واژه بیگانه فمینولوژی^۲ است» (فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان- دفتر سیزدهم). «رشته مطالعات زنان یک علم میان‌رشته‌ای^۳ است، که پیوندهای آن با علم جامعه‌شناسی و جنبش‌های زنان ناگسستنی بوده و به سرعت حیطه عملکرد خود را با سایر علوم انسانی و تجربی نیز گسترش داده است. این رشته تلاش وافر دارد تا با کندوکاو در تاریخ جهان و واکاوی سهم زنان در تاریخ و نیز با نظریه‌پردازی و ابداع روش‌های تحقیق مناسب، درکی واقعی از وضعیت و موقعیت اجتماعی، اقتصادی و ... زنان در جامعه ارائه دهد» (احمدیان، ۱۳۸۱: ۱۸۳). شاید بهتر است گفته شود «منظور از مطالعات زنان، مطالعاتی است که مرکز توجه تحقیقات و مبنای همه تحلیل‌های آن، زن یا جنسیت^۴ باشد» (معصومی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۵۱). مسئله دیگر حوزه مطالعاتی^۵ زنان است (مشیرزاده، ۱۳۸۳: ۸۰)، مطالعات زنان را نمی‌توان مانند سایر رشته‌های تحصیلی تعریف کرد؛ عده‌ای معتقدند رشته مطالعات زنان ماهیتی بین‌رشته‌ای

۱- Women's Studies

۲- feminology

۳- Interdisciplinary

۴- Gender

۵- Field of study

یا فرارشته‌ای^۱ دارد و برخی هم آن را غیررشته‌ای^۲ یا چندرشته‌ای^۳ می‌دانند (معصومی‌نژاد، ۱۳۹۱: ۵۱).

۲-۱-۲- رشته^۴

واژه رشته به معناهای مختلف درک می‌شود؛ در ابتدا «به معانی‌ای نظیر ریسمان، رابطه، طول، مهلت و نیز یادداشت‌کردن است» (فرهنگ فارسی عمید، ۱۳۸۷: ۷۰۰). «همچنین دیسپلین معادل رشته تحصیلی، رشته آموزشی، آموزش انضباطی و غیره است. در تعریف عربی رشته می‌خوانیم: فرع من المعرفة او الدراسة. در اصطلاح، رشته به شاخه‌ای از دانش خاص یا آموزشی خاص گفته می‌شود؛ به‌طور مثال وقتی گفته می‌شود رشته ریاضی، یعنی شاخه‌ای از علم و آموزش که در ارتباط با ریاضی بحث می‌کند. رشته تحصیلی دارای ماهیت حصر و قیدی هست و متمرکز و ناظر بر یک بُعد و عمق از معارف است» (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۲۰).

۲-۱-۳- میان‌رشته‌ای

دانستن این مسئله در رابطه با مطالعات زنان لازم و ضروری است که «هم‌زمان با عصر نوآوری^۵ آموزشی در اواخر دهه ۱۹۶۰ و اوایل ۱۹۷۰، آموزش میان‌رشته‌ای نیز با نوآوری رادیکال^۶ شناخته شد. اواسط دهه ۱۹۸۰ مطالعات میان‌رشته‌ای از حالت رادیکال به سوی جریان لیبرال^۷ سوق پیدا کرد» (فاتح‌راد و دیگران، ۱۳۹۰: ۸۶). «میان‌رشته‌ای نوعی مباحثه در خلال رشته‌های مختلف (معمولاً مرتبط با علوم انسانی و اجتماعی) است. در واقع

۱- Extradisciplinary

۲- Nondisciplinary

۳- Multidisciplinary

1- Discipline

2- Educational innovation

3- Radical innovation

4- Liberal mainstream

میان‌رشته‌ای عبارت است از تلفیق دانش، روش و تجارب دو یا چند حوزه علمی و تخصصی برای شناخت و حل یک مسئله پیچیده یا معضل اجتماعی چندوجهی» (خورسندی طاسکوه، ۱۳۸۸: ۶۹ به نقل از ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۲۱). «مطالعات میان‌رشته‌ای ممکن است به‌عنوان فرایند پاسخ سؤالات، حل مشکلات و تحقق مباحث و موضوعاتی تعریف شود که چنان وسیع و پیچیده هستند که نمی‌توان تنها از دریچه یک رشته تحصیلی واحد و یا یک تخصص خاص به آن‌ها پرداخته شود [...] و اگرچه این مطالعات بر مبنای بینش رشته‌ای استوار هستند، ولی هدف آن‌ها تلفیق بینش‌هاست» (سلیمانی و ملکی، ۱۳۸۹: ۴۵).

۲- ۱- ۴- آسیب‌شناسی^۱

امروزه، اصطلاح آسیب‌شناسی به‌عنوان معادل دقیق واژه انگلیسی خود یعنی پاتولوژی^۲ به کار می‌رود «پاتولوژی از نظر لغوی از دو واژه پاتو^۳ به معنی رنج، درد و عذاب و لوژی^۴ به معنی مطالعه تشکیل شده است» (رهنمایی، ۱۳۷۸: ۲۶). «اصطلاح آسیب‌شناسی در همه رشته‌های علوم، اعم از کاربردی^۵ و انتزاعی^۶، پایه^۷ و غیرپایه، تجربی^۸ و طبیعی^۹، انسانی^{۱۰} و غیرانسانی، و به‌ویژه در روان‌شناسی و تعلیم و تربیت کاربرد خاص خود را دارد. آسیب‌شناسی در زمینه مسائل روان‌شناختی، تربیتی و یا فرهنگی اصولاً به مطالعه و بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز، پدیدآورنده، و یا ثبات‌بخش بالینی، روانی، روان‌تنی، فیزیولوژیکی، بیولوژیکی، تربیتی و فرهنگی آفات و آسیب‌های موجود در آن زمینه‌ها می‌پردازد. چنین مطالعاتی با هدف تکمیل و تأمین فرایندهای سه‌گانه شناسایی، تشخیص، پیشگیری و یا درمان صورت می‌پذیرد، و برآیند آن پیشنهاد راه‌حل‌های مناسب برای دفع و یا رفع آفات و آسیب‌ها است» (همان: ۲۵). در واقع بهتر است این‌طور بیان شود که، «مقصود از آسیب‌شناسی، آن دسته از عوامل یا فرایندها و اقداماتی است که وجود و یا حتی توقف آن می‌تواند حیات و مسیر آن علم را منحرف و دستخوش اختلال، انحراف، کندی حرکت

1- Pathology
2- Pathology
3- Patho= pathos
4- logy= logos
5- Applied Sciences

6- Abstract Sciences
7- Basic Sciences
8- Experimental Sciences
9- Natural Sciences
10- Humanities

و یا حتی توقف کند. واژه آسیب‌شناسی خود یادآور تعاملات بین‌رشته‌ای است زیرا از علوم پزشکی و زیستی به علوم انسانی و اجتماعی وارد شده است» (برزگر، ۱۳۹۱: ۱۷۳).

۲-۲- جایگاه نظری مطالعات زنان

رشته مطالعات زنان از لحاظ نظری و تاریخی، ریشه در تحولات انقلابی اواخر قرن ۱۸ و قرن ۱۹ دارد؛ «مطالعات زنان حاوی دانشی برای زنان است که به بررسی انتقادی موقعیت زنان در گذشته و حال می‌انجامد. در عین حال، تفکر علمی مردانه را به چالش می‌کشد و سعی در مشخص کردن این امر دارد که باید به موقعیت زنان در جامعه و خانواده با دیدی دیگر نگاه کرد. بدین ترتیب، در واقع سعی در ارائه شناختی دقیق‌تر از جهان دارد» (اعزازی، ۱۳۸۴: ۴۱). مدوک^۱ و همکارانش، معتقدند که مطالعات زنان تنها در مورد زنان است و همین‌گونه نیز هست، «یعنی مشارکت در آن، تعهدی سیاسی و بازیابی معرفتی که به زنان تعلق دارد را ایجاد می‌کند. این بازیابی اجازه ایجاد تغییر را با به چالش کشیدن دیدگاه‌های سنتی در مورد دانش مرسوم می‌دهد، کارگزاری زنان را در کنترل زندگی خود ترویج می‌کند؛ شامل نهادهایی که در آن مطالعه و کار می‌کنیم، نیز می‌شود زیرا نه تنها با برداشت‌های پذیرفته شده در مورد آنچه باید آموخته شود مبارزه می‌کند، بلکه چگونگی آموختن را نیز به چالش می‌کشد؛ به زنان در کل قدرت می‌دهد و سبب تغییر آن‌ها می‌شود. مطالعات زنان موجب ساختارشکنی در رشته‌های سنتی علوم شد و دانش سنتی را، چه در نحوه آموزش (نظریه‌ها و روش‌ها) و چه در زمینه چگونگی تدریس، یادگیری و پژوهش، زیر سؤال برد. مهم‌ترین انتقاد متوجه جنس‌گرایی و یا کورجنسی^۲ علوم است؛ علوم‌ی که ارزش‌ها و تجربه‌های مردان را به عنوان ارزش‌ها و تجربه‌های انسانی (زنان و مردان) در نظر می‌گیرد و با استناد به آنان، نظریه‌هایی در مورد کل افراد جامعه می‌دهد. مهم‌ترین بررسی‌های مربوط به مطالعات زنان در حوزه علوم اجتماعی، علوم انسانی و هنر صورت گرفته است، اما بدین معنی نیست که علوم طبیعی و فناوری، جنس‌گرا و یا کورجنس نیستند. هرچند انتقاداتی که مسبب ایجاد رشته

۱- Modoc -Jones, B.

۲- Sorensee

مطالعات زنان هستند، جنبه‌های متفاوت نظری و روش‌شناسی را دربر می‌گیرند، اما در اینجا فقط به انتقاد از مردم‌دار بودن علوم توجه می‌شود. «مسئله زنان حاصل ساختار جامعه است و بررسی آن به صورت پراکنده در علوم گوناگون، به تغییر ساختار جامعه نخواهد انجامید، بلکه سبب می‌شود ارتباط مسئله زنان با مجموع رشته‌ها از بین برود و بازهم زنان به صورت حاشیه‌ای در دانشگاه مطرح باشند. «بنابراین بر ایجاد مطالعات زنان به عنوان یک موضوع میان‌رشته‌ای تأکید شد تا بدین طریق، رابطه میان علوم گوناگون با مسئله زنان روشن شود» (مشیرزاده، ۱۳۷۹: ۷۵). در این راستا، بلنتاین^۱ و همکارانش (۱۹۹۹) اظهار می‌دارند که «اگرچه متخصصان و استادان دانشگاه به طور معمول در رشته‌های خود بسیار قوی هستند، اما بسیاری از آن‌ها دانش محدودی از نظریه‌های یادگیری و روش‌های آموزش دارند و از این رو بدون کاربرت نتایج علمی دیگر رشته‌ها، میزان توفیق آن‌ها در حرفه خود تقلیل می‌یابد». «مبنای نظری برنامه درسی بین‌رشته‌ای را می‌توان در فلسفه آموزشی پیشرفت‌گرایی^۲ یافت. نهضت پیشرفت‌گرایی رویکردی به آموزش و یادگیری است که در آن بر خلاقیت، فعالیت، یادگیری طبیعی، کسب تجارب یادگیری در جهان واقعی و تجاربی از این نوع، تأکید زیادی می‌شود. یکی دیگر از مبانی نوین نظری، رویکرد بین‌رشته‌ای، تئوری سازنده‌گرایی^۳ است. این تئوری بر این اعتقاد است که هر شخصی بایستی واقعیت‌های خود را بسازد. یک اصل ساخت‌گرایی می‌گوید تجربه کلید یادگیری معنی‌دار است - البته نه تجاربی که در قالب کتاب‌های درسی ارائه شده‌اند، بلکه تجاربی که هر شخص به گونه‌ای مستقیم و بلاواسطه کسب می‌نماید - و به اشتراک گذاشتن تجارب نیز بسیار اثرگذار خواهد بود» (سلیمانی و ملکی، ۱۳۸۹: ۳۹).

۲-۳- پیشینه موضوع

در ادامه برخی مطالعات تجربی مرور شده است:

۱- Ballantyne, R.J.

۲- progressivism

۳- Constructivism

زینب مهدوی پژوهشی را تحت عنوان آسیب‌شناسی رشته مطالعات زنان: آینه نظرات، در سال ۱۳۹۱، انجام داده است؛ این پژوهش به این مسئله می‌پردازد، که چرا بازخوردهای رشته مطالعات زنان در جامعه و در میان فارغ‌التحصیلان آن با خواسته‌های مؤسسانش همخوانی نداشته است. در آخر نیز به نقد، بررسی و آسیب‌شناسی این رشته می‌پردازد. در این زمینه پژوهشی تحت عنوان تأسیس رشته مطالعات زنان در ایران: مصادره جنبشی در حال احتضار توسط زیبا جلالی نائینی در سال ۱۳۸۲ به رشته تحریر درآمده است؛ این پژوهش بر آن بوده که به بررسی ارتباط بین نحوه تأسیس رشته مطالعات زنان و کل جنبش فمینیستی در ایران بپردازد. به گفته جلالی نائینی در این مقاله، تأسیس یک چنین رشته‌ای می‌توانست به‌منزله پیروزی برای نیم‌قرن تلاش زنان ایرانی در فاصله دو انقلاب مشروطه و انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ و همچنین مبارزات آنچه نام فمینیسم اسلامی بر آن می‌گذارند و در دو دهه اخیر فعال بود به شمار آید؛ اما این موضوع پیش از آنکه مورد استقبال قرار گیرد، نه فقط انتقادات گسترده‌ای را از طرف فعالان و صاحب‌نظران حرکت فمینیستی ایران پیرامون نحوه تأسیس و [...] برانگیخت؛ بلکه در طی بحث‌هایی که انجام گرفت، روشن شد که نمی‌توان به‌هیچ‌وجه آن را قدمی در بازشناسی وجود جنبش زنان در ایران به نقش شمار آورد.

در پژوهشی دیگر که در سال ۱۳۸۳ توسط محمدرضا احمدیان با عنوان افتراق اندیشمندان پیرامون رشته مطالعات زنان، به عمل آمد، سعی شد تا با بررسی فشرده دیدگاه‌های چند تن از صاحب‌نظران، استادان و دانشجویان پیرامون شناسایی تنگناهای فعلی و آینده رشته مطالعات زنان در ایران و تبیین چالش‌ها و آسیب‌های پیش‌رو، به بررسی این موضوع بپردازد.

میشل تریسی برگر^۱ پژوهشی را در سال ۲۰۱۳ تحت عنوان یادگیری از مطالعات زنان، انجام داد. این پژوهش نقش تحول‌آمیز مطالعات زنان در آموزش عالی در چهل سال گذشته را بررسی می‌کند؛ همچنین عنوان می‌کند که مطالعات زنان، با تعهد خود به میان‌رشته‌ای و تأکید بر بورس تحصیلی، تدریس و فعالیت، یک مدل مهم برای آکادمی است.

باومیکا چاوهان^۱ از مرکز مطالعات زنان در هند در سال ۲۰۱۵ با پژوهشی تحت عنوان مرکز مطالعات زنان کرنتیجیوتی ساوی تری بای فویل^۲: تمرینات دانش، جنبش و دانشگاه، بیان می‌کند که اهمیت مطالعات زنان در این مرکز، در نقش میانجی مابین جنبش زنان (فعالیت عملی) و تولید دانش (فعالیت نظری) در دانشگاه بررسی می‌شود. این پژوهش به انتقاد از دیدگاه‌های فمینیستی وارداتی در پژوهش‌ها و آموزش‌های این مرکز می‌پردازد. پژوهش دیگری با عنوان افراد قابل مشاهده در اتاق: مردان در مطالعات زنان، در سال ۲۰۱۱ توسط پیتر آلیلوناس^۳ انجام گرفته است. این پژوهش به مردانی اشاره دارد که در کلاس‌های مطالعات زنان در فضای تناقض‌آمیز^۴ قرار می‌گیرند.

۳- روش پژوهش

محقق پس از جستجوی فراوان برای پیدا کردن قالب نظری برای تحلیل آسیب‌های رشته مطالعات زنان، به دلیل پیامدهای آن بر سیاست‌گذاری‌های مسائل زنان و برنامه‌ریزی اجرایی و مدیریتی، سرانجام قالب و الگوی نظری SWOT را مناسب‌ترین الگو دانست. تحلیل سوات [آینده‌پژوهی] (در فارسی) یا روش اس‌دبلیو‌آتی (SWOT)، روشی تحلیلی برای دسته‌بندی عوامل مهم درونی و بیرونی اثرگذار بر سازمان و راهبردها و آینده‌های ممکن و شناسایی توانایی‌ها، کاستی‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها است» (فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان- دفتر سیزدهم: ۳۰).

این الگو یکی از مهم‌ترین و قوی‌ترین الگوهای مدیریت راهبردی است. استفاده از این روش خود یکی از اصول متعارف مباحث مطالعات میان‌رشته‌ای و دادوستد علوم است. مدل SWOT یکی از ابزارهای مهم و قوی مدیریت استراتژیک است که «در فرآیند تجزیه و تحلیل‌های محیطی و درونی و خلق استراتژی‌های متناسب با شرایط محیطی و درونی به‌کار برده می‌شود. هر چند کاربرد رایج این مدل اساساً مربوط به برنامه‌ریزی استراتژیک سازمان‌های تولیدی و خدماتی است، اما ویژگی‌های منحصر به فرد آن، این

۱- Bhumika Chauhan

۲- The Krantijyoti Savitribai Phule Women's Studies Centre (KSP-WSC).

۳- Peter Alilunas

۴- Paradoxical space

امکان را فراهم می‌آورد تا در تجزیه و تحلیل‌های موضوعات مختلف در سطوح فراسازمانی نیز به کار برده شود» (جان رابینسون پیرس^۱، ۱۳۷۶: ۳۱۲ به نقل از فیض، ۱۳۸۹: ۱۷۹). مهم‌ترین ویژگی SWOT این است که «می‌توان بدون نیاز به تحلیل‌های کمی و محاسبات ریاضیاتی به تحلیل داده‌ها و تدوین راهبرد پرداخت، درحالی‌که سایر روش‌ها و تحلیل‌ها نیاز به آمار و اطلاعات کمی و همچنین فرمول‌های پیچیده ریاضی دارند. این تکنیک به سادگی و با استفاده از روش‌های کیفی امکان استفاده از یافته‌ها و اطلاعات را فراهم می‌سازد.

در این نوشتار که با روش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای الگوی نظری SWOT انجام می‌پذیرد، از نظرات و آراء اندیشمندان و صاحب‌نظران مدد گرفته شده است. «این روش یکی از ابزارهای مهم برنامه‌ریزی استراتژیک است، که برای ارزیابی وضعیت داخلی و خارجی یک سازمان استفاده می‌شود. SWOT در انگلیسی حروف اول کلمات قوت، ضعف، فرصت و تهدید است. از این روش علاوه بر برنامه‌ریزی راهبردی به‌طور کلی در تحلیل وضعیت سازمان‌ها استفاده می‌شود. «تجزیه و تحلیلی SWOT، روش تحلیلی نظام‌یافته‌ای را برای شناسایی این عوامل (نقاط ضعف، قوت درونی، فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی)، و انتخاب استراتژی‌هایی که بهترین تطابق را بین آن‌ها ایجاد کند، ارائه می‌نماید» فیشر [نقل از منبع شماره ۲۳]. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، استفاده از اطلاعات و مدارک موجود در رابطه با رشته مطالعات زنان و آسیب‌های آن، در مقاله‌ها، متون، گزارش‌های خبری و مصاحبه‌های انجام‌گرفته با صاحب‌نظران، مسئولین، دانشجویان و همچنین گزارش‌های میزگردها و نشست‌های انجمن جامعه‌شناسی ایران در این رابطه، نشست مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران، نشست تخصصی شورای راهبردی زنان فرهیخته، پژوهش‌های انجام‌گرفته در این رابطه در پژوهشکده علوم انسانی و مشاهده‌های محقق می‌باشد. این پژوهش وضعیت موجود مطالعات زنان را بررسی می‌کند و به توصیف منظم آسیب‌های فعلی رشته مطالعات زنان می‌پردازد.

۴- یافته‌های پژوهش

در این بخش سعی شده است که آسیب‌های رشته مطالعات زنان با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و بر مبنای الهام‌گیری از مدل SWOT مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد؛ بدین صورت که نقاط ضعف درونی و تهدیدها و آسیب‌های وارده از محیط بیرونی مطالعات زنان، همچنین نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی با استناد به نظر صاحب‌نظران در جدول‌ها آورده شده‌اند؛ سپس جهت سیاست‌گذاری‌های لازم برای رفع این آسیب‌ها و توسعه هرچه بیشتر رشته مطالعات زنان، با توجه به نظر متخصصان این حوزه، راهکارها و استراتژی‌هایی جهت بهره‌گیری از نقاط قوت درونی و فرصت‌های محیطی و جبران محدودیت‌ها و مقابله با تهدیدها ارائه شد^۱.

۴-۱- نقاط قوت و ظرفیت‌های بالقوه رشته مطالعات زنان

منظور از نقاط قوت درونی رشته مطالعات زنان، ظرفیت‌های بالقوه‌ای است که این رشته می‌تواند با بهره‌گیری از آن‌ها، استفاده از فرصت‌ها را به حداکثر برساند و در جهت توسعه و موفقیت خود گام بردارد. مهم‌ترین نقاط قوت رشته مطالعات زنان با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران (شفاهی و مکتوب)، در جدول ۴-۱ انعکاس یافته است.

جدول ۴-۱- نقاط قوت و ظرفیت‌های بالقوه رشته مطالعات زنان

کد	نوع عامل
S ₁	«این رشته سبب شده است که مسئله زنان در کشور دیده بشود و پروژه‌های مخصوص زنان؛ به‌ویژه با رویکردهای کیفی، طراحی و اجرا شود» (کریمی، پایگاه خبری تحلیلی خانواده و زنان ^۲)؛
S ₂	«حساسیت نسبت به جنسیت، نکته مثبت، مهم و از نیازهای کشور است که رشته مطالعات زنان به شکل‌گیری و بسط آن کمک کرده است» (همان)؛
S ₃	«رشته مطالعات زنان از یک‌طرف سبب ایجاد روحیه تفکر و پرسش‌گری در میان دانشجویان شده و آنان را به دیدن روی دیگر شرایط اجتماعی متمایل کرده است. به‌خصوص در رابطه با مسائل زنان، دانشجویان را در مورد آنچه به نظر طبیعی می‌آید، وادار به تفکر کرده است» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۳)؛

۱- در بررسی‌های انجام‌شده مشخص شد که، بعضی داده‌ها به دلایل ذکرشده، هم برای مطالعات زنان فرصت بود و هم تهدید؛ یا برخی داده‌ها هم نقطه قوت و هم نقطه ضعف محسوب می‌شد.

۲- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/11714>.

۳- <http://www.isa.org.ir/1705>.

کد	نوع عامل
S ₄	«این رشته سبب شد در حوزه مطالعات اسلامی نیز بحث مطالعات زنان مفتوح شود و کسانی که دغدغه مباحث دینی داشتند، به این مسئله بپردازند» (علاسوند، نشست علمی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران ^۱)؛
S ₅	«یکی از دیدگاه‌های مطالعات زنان، بر بررسی حقوق انسانی زن در دین اسلام و نمایش واقعیت اسلام در برابر آنچه در غرب تدریس می‌شود، تأکید دارد» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۲)، بنابراین مطالعات زنان می‌تواند فرصتی برای معرفی جایگاه زن در اسلام به جهانیان باشد؛
S ₆	«صدها دانش‌آموخته خوب که در رشته مطالعات زنان تربیت شده‌اند، می‌تواند از نقاط قوت برای توسعه رشته مطالعات زنان محسوب شود» (باستانی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۳)؛
S ₇	«روند مثبت دیگر در مورد این رشته، کاهش تقابل‌ها و برخورد‌های تحقیرآمیز در اجتماع و خانواده در مقابل آن است، که خود نشان می‌دهد مطالعات زنان تا حدودی جای خودش را در جامعه باز کرده است» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۴)؛
S ₈	«رشته مطالعات زنان به دغدغه‌هایی می‌پردازد که رشته‌های دیگر تاکنون از آن غفلت ورزیده‌اند و یا آن‌چنان که شایسته است پاسخ‌های مناسب به این دغدغه‌ها ارائه نشده است. برخی از این غفلت و ناکامی، ریشه در گستردگی و جهان‌شمولی مسئله زنان دارد که در قالب یک‌رشته نمی‌گنجد و میان‌رشته‌ای شدن مطالعات زنان، این مشکل را حل کرده است» (کریمی، ۱۳۸۱: ۱۴۶)؛
S ₉	از دیگر نقاط قوت مطالعات زنان می‌توان به، «تعدادی پایان‌نامه‌های مناسب و خوب که با دیدگاه‌های انتقادی به آنچه تاکنون خوب تصور می‌شد، یا پنهان نگاه داشته می‌شد، پرداختند» اشاره کرد. (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۵)؛
S ₁₀	وجود استادان منتقد و متبحر که با وجود افزودن بعضی درس‌های محافظه‌کارانه در سال‌های اخیر، درس‌های دیگری را با کیفیت خوب به پیش می‌برند» (باستانی، همان منبع)، از نقاط قوت مطالعات زنان محسوب می‌شود؛
S ₁₁	این رشته مسبب «شناخت مسائل زنان و ایجاد دیدگاه دیگری به مسائل جامعه است. بنابراین این رشته به مسائل زنان به‌عنوان مسائل جامعه نگاه می‌کند، نه مسائل زنان جدای از مردان» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۶)؛
S ₁₂	«وجود دانشجویان پسر علاقه‌مند به تحصیل در این رشته، نشان‌دهنده این است که مسائل زنان بدون نگاه به مسائل مردان و بدون ارتباط با مردان بی‌معنی است و این‌ها باید کنار هم دیده شوند» (مطیع، همان منبع)؛
S ₁₃	«ایجاد فرهنگ بردباری و تحمل شنیدن صدای مخالف از مهم‌ترین دستاوردهای این رشته است. دانشجویان این رشته کم‌کم می‌آموزند که در مقابل مسائل بدون سوگیری‌های تنش‌زا، به بحث و گفت‌وگو بپردازند» (همان)؛
S ₁₄	میان‌رشته‌ای بودن مطالعات زنان از نقاط قوت این رشته محسوب می‌شود چراکه «تعامل میان‌رشته‌های گوناگون سبب می‌شود که اندیشمندان در قلمرو علوم بیشتر، موضوعات جدیدی را تعقیب کنند» (ابراهیمی، ۱۳۹۳: ۱۹)؛ همچنین، «میان‌رشته‌ای بودن سبب پویایی نظام آموزشی و در نتیجه، رشد و اصلاح فرهنگ می‌شود [...] واقعیت این است که پیشرفت در هر رشته، علاوه بر تحقیقات دانشمندان خود، به میزان بسیاری به دیدگاه دیگر دانشمندان، به‌خصوص رشته‌های نزدیک به هم، نیازمند است» (خنجرخانی و دیگران، ۱۳۸۸: ۱۶۷).

۴-۲- نقاط ضعف درونی رشته مطالعات زنان

مطالعات زنان همانند هر رشته دیگری، دارای محدودیت‌ها و نقطه‌ضعف‌هایی است که عدم توجه به آن‌ها می‌تواند مانع استفاده از فرصت‌های به دست آمده شود؛ همچنین

1- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.

2- <http://www.isa.org.ir/1638>.

۳- <http://www.isa.org.ir/1636>.

4- <http://www.isa.org.ir/1705>.

5- <http://www.isa.org.ir/1638>.

6- <http://www.isa.org.ir/1705>.

تلاش برای رفع آن‌ها می‌تواند در برنامه‌ریزی برای توسعه آن مفید واقع شود. مهم‌ترین محدودیت‌های درونی مطالعات زنان با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، در جدول شماره ۴-۲ انعکاس یافته است.

جدول ۴-۲- نقاط ضعف درونی رشته مطالعات زنان

کد	نوع عامل
W ₁	برخوردار نبودن پایه نظری قوی برای دانشجویان و فارغ‌التحصیلان این رشته، در واقع «دانشجویان بدون آنکه شناخت یا درکی از نظریه‌های مربوط به زنان پیدا کنند، زن را به‌عنوان یک متغیر در حوزه‌های مختلف موردبررسی قرار می‌دهند؛ این رشته با اتکا به این عقیده ایجادشده که زنان می‌خواهند از منظر خود وقایع و پدیده‌های اجتماعی را تبیین کنند، بنابراین دانشجویان رشته مطالعات زنان باید به‌گونه‌ای تعلیم یابند که از پایه نظری بسیار قوی برخوردار باشند [...] در برنامه‌ریزی آموزشی چندان به این مهم پرداخته نمی‌شود» (احمدیان، ۱۳۸۲: ۱۸۶)؛
W ₂	«رشته مطالعات زنان بحث زنان را حاشیه‌ای کرد و این بحث را از همه رشته‌های اصلی بیرون کشید و به گوشه‌ای در یک دیوارتمان خاص برد [...]». اگر بحث مطالعات زنان به معنای خاص در رشته‌های اصلی می‌آمد، نه تنها همه آدم‌ها در معرض آن بودند، بلکه مفاهیم‌ای پیرامون این موضوعات به وجود می‌آمد «صادقی‌فسایی (صادقی‌فسایی، نشست علمی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران)»؛
W ₃	«نبود دوره کارشناسی برای رشته مطالعات زنان که خود سبب ورود داوطلبانی می‌شود، کم‌ترین اطلاعات و توانمندی در زمینه موردنظر را ندارند» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۴)؛ «در بررسی که در سال ۱۳۸۳، توسط مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران انجام شده است، عدم آشنایی دانشجویان با مباحثی که در این رشته ارائه می‌شود، به‌عنوان مهم‌ترین مسئله در این رشته اشاره شده است» (قدیمی و حجازی، ۱۳۸۳: ۹۷)؛
W ₄	«نبود تنوع در گرایش‌های رشته مطالعات زنان» مطیع (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۱)، خود از کاستی‌های موجود در ساختار این رشته محسوب می‌شود؛
W ₅	موضوع و کیفیت برخی پایان‌نامه‌های دانشجویی از مسائلی است که مطالعات زنان با آن روبه‌روست. این «پایان‌نامه‌ها نمی‌توانند به‌صورت کاربردی مشکلی از مشکلات زنان جامعه را حل کنند. آن‌ها حتی در تقویت بنیان‌های نظری ایرانی اسلامی ناکام مانده‌اند [...] مسئله‌محور نبودن پایان‌نامه‌های دانشجویی و ناهماهنگی پایان‌نامه‌ها حتی در موضوعات کلی و حصول نتایج گوناگون، همچنین متضاد بودن برخی پایان‌نامه‌هایی که موضوع مشابه دارند، می‌تواند از علل ناکارآمدی پایان‌نامه‌ها باشد، زیرا هر کدام از آن‌ها به بخشی از مسئله توجه نموده و در مسیر نظریه‌های اجتماعی غربی حرکت کرده‌اند» (مهدوی، ۱۳۹۱: ۵۵)؛ همچنین «اشکالات متدولوژیک و کاربرد روش‌های نامتناسب با موضوع پژوهش، به‌خصوص ضعف در کاربرد روش‌های کیفی، میدانی و مشارکتی، پژوهش درزمینه بدیهیات و موضوعات تکراری و کمبود پژوهش‌های چالشگرانه و نوآوری در موضوعات پژوهشی ^۲ » (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۵)؛ ازجمله اشکالات پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌های دانشجویی هست؛

۱- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.

۲- <http://www.isa.org.ir/1636>.

۳- ر. ک: گروه بررسی مسائل زنان (۱۳۸۲). گزارش طرح تحقیقاتی «بررسی وضع تحقیقات و مطالعات درباره زنان در بیست سال اخیر»، مجله فرهنگ، شماره ۴۸، صص ۲۸۳-۲۷۱.

کد	نوع عامل
W ₆	«عدم توانایی دانشجویان در استفاده از منابع خارجی» مطیع (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۱) از دیگر مسائل موجود در این رشته است؛
W ₇	عدم تحلیل جنسیتی، در درس‌های دوره دکتری رشته مطالعات زنان وجود دارد [...]؛ همچنین باید روی مباحث دینی و اسلامی دوره دکتری کار تخصصی شود، اما مطالعات زنان با این دیدگاه فقهی که در حال حاضر ارائه می‌شود، دیگر مطالعات زنان نیست» (اعزازی و مصری، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۲)؛
W ₈	«کمبود مجلات علمی- پژوهشی مستقل دانشگاهی» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۵)؛ در رابطه با این رشته، می‌تواند سبب ضعف ساختار درونی آن شود؛
W ₉	«نبودن یا کمبود هیئت علمی مجرب و مطلع؛ حذف استادان مناسب و برجسته و جانشین کردن آن‌ها با استادان فاقد دیدگاه و تحلیل جنسیتی و دانش لازم در این رشته»؛ ضمن اینکه «دانشگاه‌ها به تناسب داشته‌های خود از استادان شان استفاده می‌کنند که این مسئله موجب ایجاد سرگشتگی در این رشته شده است» (نوابی‌نژاد، پایگاه خبری تحلیلی خانواده و زنان ^۳)؛
W ₁₀	متون و محتوای درسی رشته مطالعات زنان از مهم‌ترین نقاط ضعف این رشته محسوب می‌شود؛ «با توجه به تجربیات و فعالیت‌ها و مطالعاتی که در زمینه زنان صورت گرفته است، دانشجویان رشته مطالعات زنان در ایران درک صحیحی از مسائل زنان در جامعه ندارند، چراکه محتوای درس‌ها در خدمت ایجاد دگرگونی و بهبود شرایط زندگی زنان نیست» (اعزازی، ۱۳۸۰: ۴۰)؛ همچنین نبود تنوع در واحدهای درسی؛ همپوشانی زیاد میان درس‌ها، یکدست بودن سرفصل‌ها و عدم توجه به نیازها و تفاوت‌ها؛ انتخاب عجولانه و برداشت‌های سلیقه‌ای در انتخاب سرفصل‌ها؛ کاربردی نبودن، پراکندگی، عدم انطباق محتوای برخی از درس‌ها با نام رشته، نبود پایه و اساس علمی در بسیاری از متون درسی» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ^۴)؛ از جمله چالش‌های مربوط به منابع درسی در این رشته هست؛ «به نظر می‌رسد محتوای درس‌های این رشته بیشتر توجیه‌کننده وضع موجود است تا تغییر و تحول آن» (شادی‌طلب، ۱۳۸۰: ۳۱)؛
W ₁₁	«عنوان رشته، عنوانی مطالعاتی است، اما واحد تحقیقی و متدلوژی خاص خود را ندارد و بیشتر فلسفی است و نیز بیشتر به‌صورت علوم تجربی مطرح شده است» (احمدیان، ۱۳۸۲: ۱۸۴)؛
W ₁₂	«تطابق نداشتن سرفصل‌ها با محتوای ارائه‌شده در دانشگاه‌های گوناگون یا حتی در یک دانشگاه برای ورودی‌های مختلف» (جانفدا، ۱۳۹۳: ۱۰۹)، هم از جمله مشکلات رشته مطالعات زنان است؛
W ₁₃	«میان‌رشته‌ای بودن می‌تواند برای مطالعات زنان یک چالش محسوب شود، چراکه «مطالعات میان‌رشته‌ای خود دارای چالش‌هایی است که از مهم‌ترین این چالش‌ها می‌توان به فقدان تعامل میان افراد فعال در رشته‌های مختلف، عدم سیاست‌گذاری‌های کلان علمی و خلأهای موجود در حوزه فرهنگ کاری سیستمی و تیمی اشاره کرد» (فاتح‌راد و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۰۸)؛ «همچنین در رشته مطالعات زنان از آنجایی که انسجام لازم در برنامه‌ریزی وجود نداشته، میان‌رشته‌ای بودن تبدیل به نقطه ضعف آن شده است» (نوابی‌نژاد، پایگاه خبری تحلیلی خانواده و زنان ^۵)؛

۱- <http://www.isa.org.ir/1636>.

2- <http://www.isa.org.ir/1638>.

3- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/15126>.

4- <http://www.isa.org.ir/1636>.

5- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/15126>.

کد	نوع عامل
W ₁₄	«نبود و یا کمبود نشست‌ها و دوره‌های تخصصی برای دانشجویان رشته مطالعات زنان وجود دارد» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۵)؛
W ₁₅	در رشته مطالعات زنان «دانشجویان هویت علمی پیدا نمی‌کنند. درواقع [این مسئله سبب] عدم توانایی فارغ‌التحصیلان رشته مطالعات زنان، در حوزه زنان می‌شود» (علاسوند، نشست علمی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران ^۱)؛
W ₁₆	کمبود انجمن‌های علمی - پژوهشی برای رشته مطالعات زنان موجود است» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۵)؛
W ₁₇	«عدم اتفاق نظر میان استادان این رشته در دانشگاه‌های کشور [چراکه] هر یک از آن‌ها رویکردهای متفاوتی نسبت به مسائل زنان دارند؛ چنین تفاوت و حتی اختلاف نظری، دوگانگی و به دنبال آن سردرگمی دانشجویان تحصیل کننده در این رشته را در پی دارد» (مهدوی، ۱۳۹۱: ۵۵)؛
W ₁₈	«در اکثر دانشگاه‌ها گروهی با عنوان گروه مطالعات زنان با ساختاری مشابه سایر گروه‌ها وجود ندارد» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۱)؛
W ₁₉	«این رشته از جهت هدایت مطالعات و پژوهش‌های دانشجویان، بیشتر زنان شهری و طبقه متوسط را موضوع مطالعه خویش قرار می‌دهد و نسبت به زنان روستایی توجهی نشان نمی‌دهد و پاسخگوی نیازها و مشکلات آن‌ها نیست» (همان)؛
W ₂₀	«عدم پیوند کافی میان رشته مطالعات زنان با نیازها، واقعیات جامعه» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۵)، وجود دارد؛
W ₂₁	«کمبود منابع درسی فارسی در این رشته احساس می‌شود، اگرچه در سال‌های اخیر ترجمه‌ها و تالیفاتی وارد بازار کتاب شده، اما به هیچ وجه کفاف نیاز دانشجویان این رشته را نمی‌دهد» (احمدیان، ۱۳۸۱: ۱۸۵)؛
W ₂₂	«تأکید بیش از حد بر آموزش، به جای تحقیق و پرسشگری، در مطالعات زنان وجود دارد. در این رشته چهار واحد از سی و دو واحد درسی به پایان‌نامه اختصاص داده شده است، که به نسبت اغلب رشته‌های دانشگاهی دیگر، درصد کمتری از واحدهای دوره کارشناسی ارشد را شامل می‌شود» (فریور و رضایی، ۱۳۹۴: ۲۱)؛
W ₂₃	«نبود سازوکار نظام‌مند برای ارزیابی کل برنامه تحصیلی رشته مطالعات زنان» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۶)، وجود دارد؛
W ₂₄	«نبود ساختار مشخص می‌تواند برای آینده این رشته به عنوان تهدید محسوب شود. نداشتن ساختار، سرانجام این رشته را مبهم می‌سازد» (مسعود، ۱۳۹۱: ۵۸)؛
W ₂₅	«آشنا نبودن دانشجویان با ساختار اقتصاد در ایران و وضعیت زنان در بخش غیررسمی» (مهدوی، ۱۳۹۱: ۵۴)، یکی از مسائل موجود در رشته مطالعات زنان است؛
W ₂₆	«نبود پیوند میان مطالعات زنان و مسائل [مربوط به] مطالعات قومی، نژادی و طبقاتی وجود دارد» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۲)؛
W ₂₇	نبود کارورزی در این رشته سبب عدم ارتباط بین نظر و عمل در این رشته می‌شود» (قدیمی و حجازی، ۱۳۸۳: ۱۰۱)؛ درواقع «نبود یا کمبود دوره‌های کارورزی و کارآموزی در مراکز و نهادهای مختلف ذیربط» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۵)، خود می‌تواند مانعی جهت توسعه مطالعات زنان محسوب شود. «این موضوع با [یکی از] اهداف دوره، یعنی تربیت کارشناسان اجرایی، مشاوره و سیاست‌گذار مغایرت دارد» (قدیمی و حجازی، ۱۳۸۳: ۹۷)؛
W ₂₈	فقدان برخی درس‌ها در برنامه آموزشی مطالعات زنان به عنوان مثال «درس‌هایی درباره سهم زنان ایران در نهضت‌ها یا درباره برنامه‌ریزی فرهنگی و سیاست‌گذاری اجتماعی در این رشته، می‌تواند وجود داشته باشد» (شادی‌طلب، ۱۳۸۰: ۳۰)؛

۱- [http:// www.mehrkhane.com/fa/news/16134](http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134).

۲- <http://www.isa.org.ir/1638>.

۳- ر. ک: پوپک، طاعتی (۱۳۸۸) «برخی از منابع مرتبط با حوزه مطالعات زنان»، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۲۱، صص ۱۰۶-۱۰۲.

کد	نوع عامل
W ₂₉	«عدم پیوند با جنبش زنان در ایران یکی از مشکلات مطالعات زنان از ابتدای تأسیس آن هست. یکی از دلایل مهم آفرینندگی و موفقیت این رشته در کشورهای غربی این بوده است که همواره پیوندی واقعی میان جنبش‌های زنان و آکادمی وجود دارد، چراکه علت وجودی این رشته دانشگاهی، همان مطالباتی بوده که در عینیت زندگی پاسخ نیافته و از جهتی، همسویی تنگاتنگی در پیشبرد مباحث این دانشگاه و جنبش وجود دارد. درواقع، به دلیل آگاهی از منشأ و هدف ایجاد مطالعات زنان به‌عنوان یک رشته دانشگاهی یک حس مسئولیتی از سوی دانشجویان و استادان نسبت به این دستاورد جنبش احساس می‌شود. اگر جز این بود، چه‌بسا دانشگاهیانی برای کنترل برنامه‌های آموزشی و کسب قدرت، این برنامه‌ها را در دست می‌گرفتند و تأسیس این رشته در دانشگاه‌ها می‌توانست جنبه نمایشی پیدا کند» (جلالی نائینی، ۱۳۸۲: ۹)؛
W ₃₀	با توجه به ساختار موجود در رشته مطالعات زنان «فارغ‌التحصیلانی که قصد ادامه تحصیل در همین رشته را دارند، دچار سردرگمی می‌شوند» (مهدوی، ۱۳۹۱: ۵۴)؛
W ₃₁	عدم به‌کارگیری از فارغ‌التحصیلان این رشته در حوزه مطالعات زنان، درواقع «هیچ‌یک از استادانی که به تدریس در این رشته اشتغال دارند دارای مدرک دکتری مطالعات زنان نیستند و فقط بر اساس مطالعات شخصی و علاقه‌مندی به مباحث زنان، تدریس در این رشته را پذیرفته‌اند» (قدیمی و حجازی، ۱۳۸۳: ۹۷)؛
W ₃₂	ارتباط دانشجویان رشته مطالعات زنان با سازمان‌های بین‌المللی بسیار کم است. همین موضوع موجب می‌شود تا از دانش نو در مطالعات زنان اطلاع نداشته باشند» (همان).

۴-۳- فرصت‌های محیطی توسعه رشته مطالعات زنان

منظور از فرصت‌ها، عوامل و موقعیت‌های مساعدی است که در محیط وجود دارد و می‌توان از آن‌ها برای توسعه رشته مطالعات زنان استفاده کرد؛ همچنین هدف آن افزایش توانمندی‌های موجود و کاهش تهدیدات بیرونی است. مهم‌ترین فرصت‌های پیش‌رو در رشته مطالعات زنان با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، در جدول شماره ۴-۳ انعکاس یافته است.

جدول ۴-۳- فرصت‌های محیطی توسعه رشته مطالعات زنان

کد	نوع عامل
O ₁	وجود پیشینه طولانی رشته مطالعات زنان در دنیا، این فرصت را به رشته مطالعات زنان در ایران می‌دهد تا بتواند «در الگوبرداری از مدل رایج این رشته با اخذ نقاط قوت، از گرفتار شدن در دام خطاها و اشتباهات سایرین در امان باشد» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۵).
O ₂	«دانشجویان مطالعات زنان از رشته‌های مختلف و با پیشینه‌های تحصیلی متفاوت به این رشته روی می‌آورند. در واقع در دانشگاه‌های دیگر دنیا نیز به‌طور معمول دانشجویان از گرایش‌های مختلف به این رشته می‌آیند و پس از گذراندن درس‌های آن، با دید جدیدی به گرایش خود بازمی‌گردند» (همان)، این مسئله فرصت خوبی برای گسترش مطالعات زنان ایجاد می‌کند؛
O ₃	«نداشتن ساختار مشخص در رشته مطالعات زنان همچنین می‌تواند یک فرصت محسوب شود، زیرا همین نپختگی می‌تواند مانع از آن بلایی شود که سر باقی گرایش‌های علوم انسانی در ایران آمد» (مسعود، ۱۳۹۱: ۵۸)، در این حالت مطالعات زنان، این فرصت را دارد که با کاهش آسیب‌ها، ساختار جدیدی برای خود تعریف کند؛
O ₄	«ورود استادان متبحر با دیدگاه جنسیتی که از رشته‌های دیگر، تدریس در این رشته را به عهده می‌گیرند» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران)؛
O ₅	«ورود دانشجویان پسری که علاقه‌مند به تحصیل در این رشته هستند، می‌تواند نگاه جنسیتی را به مطالعات زنان بدهد» (مطیع، همان منبع).

۴-۴- تهدیدهای محیطی (موانع) توسعه رشته مطالعات زنان

منظور از تهدیدها، عوامل و موقعیت‌های نامساعدی است که در محیط وجود داشته و مانع توسعه رشته مطالعات زنان در کشور شده است. مهم‌ترین موانع با توجه به دیدگاه صاحب‌نظران، در جدول شماره ۴-۴ انعکاس یافته است.

جدول ۴-۴- تهدیدهای محیطی (موانع) توسعه رشته مطالعات زنان

کد	نوع عامل
T ₁	«فقدان شغلی مطلوب برای فارغ‌التحصیلان این رشته که می‌تواند آن‌ها را منتقدتر و سرکش‌تر کند» (کریمی، پایگاه تحلیلی خبری خانواده و زنان ^۱)، از جمله تهدیدهای محیطی محسوب می‌شود؛ ضمن اینکه «حوزه کاری مطالعات زنان تعریف نشده است و خیلی از فارغ‌التحصیلان به‌صورت حق‌التدریسی در سایر رشته‌ها مشغول به تدریس هستند؛ همچنین دانش‌آموختگان علوم اجتماعی، به‌خصوص مطالعات زنان دومین رتبه بیکاری را در میان سایر دانش‌آموختگان دانشگاه‌های ایران دارند» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۲)؛

1- <http://www.isa.org.ir/1705>.

2- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/11714>.

3- <http://www.isa.org.ir/1636>.

کد	نوع عامل
T ₂	«رابطه میان تحصیل در رشته مطالعات زنان با واکنش سیاسی و اجتماعی در این حوزه، مطالعات زنان را بیش‌ازحد سیاست‌زده و منبع الهام و تقویت زنان در دانشگاه‌ها و فضاها سیاسی کشور کرده است» (فریور و رضانی، ۱۳۹۴: ۱۳)، چراکه «با تغییر دولت، در این رشته نیز کادرها، سرفصل‌ها، و برنامه‌های درسی تغییر می‌کند» (مصری، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۱)، این مسئله از زمان تأسیس رشته تابه‌حال وضعیت مطالعات زنان را تحت تأثیر قرار داده است؛
T ₃	«از آنجا که تأسیس این رشته در دانشگاه‌های ایران بر اساس الگوبرداری از دانشگاه‌های بلندآوازه جهان است و در این دانشگاه‌ها نیز، این رشته دچار معضلات متعددی است» (پاپی‌نژاد، ۱۳۹۰: ۲۵)، بنابراین این الگوبرداری ممکن است سبب گرفتار شدن مطالعات زنان در ایران، در دام خطاها و اشتباهات ساپین شود؛
T ₄	«هم در عرصه دولتی یا سیاسی و هم در عرصه جامعه مدنی هنوز آشنایی با رشته مطالعات زنان بسیار ضعیف و مخدوش است» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۳)؛
T ₅	«محدودیت یا عدم دسترسی به منابع خارجی و نبود یا کمبود منابع درسی و تحقیقی مناسب» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۲)، از جمله مشکلات موجود در رشته مطالعات زنان می‌باشد؛
T ₆	«مشخصات رشته مطالعات زنان در همه دانشگاه‌های ایران یکسان نیست و برای ارزیابی دقیق‌تر، مطالعه موردی لازم است» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۱۲)؛
T ₇	«کمبود کاربرد تحقیقاتی که در این زمینه انجام می‌شود، به‌عنوان یکی از مشکلات (رشته مطالعات زنان) است و یکی از دلایل این امر را می‌توان ورود نوع خاصی از مطالب و ادبیات مطالعات زنان که بیشتر با شرایط بومی همخوانی ندارد، دانست» بهرامی‌تاش (بهرامی‌تاش، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۳)؛ «ازجمله دستاوردهای عقل بشری در دوره پست‌مدرنیته و به‌خصوص در حوزه معرفت‌شناسی تأکید بر دانش‌های بومی است. موضوع معرفت، به این معناست که معرفت کاملی نسبت به چیزی بدون در نظر گرفتن محیط و فرهنگ آن پدید نخواهد آمد.» (کریمی، ۱۳۸۱: ۴۶)؛
T ₈	«ورود بسیاری از دانشجویان بی‌اطلاع و بی‌علاقه به این رشته که به‌صرف گرفتن مدرک و آسانی بیش‌ازحد آزمون ورودی صورت می‌گیرد» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۴)، از جمله معضلات رشته مطالعات زنان است؛
T ₉	«نبرد تعامل و ارتباط لازم میان سازمان‌های غیردولتی زنان (سازمان‌های مردم‌نهاد) با برنامه‌ها و فعالیت‌های دانشگاهی» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۰۶)، می‌تواند مانع توسعه مطالعات زنان شود؛
T ₁₀	«برجسته کردن بیش‌ازحد مسئله زنان از سوی فارغ‌التحصیلان این رشته و طرح انتقادات نابجا و غیر لازمی که به نق‌زدن شباهت پیدا می‌کند، پیامدهای منفی برای جامعه دارد» (کریمی، پایگاه خبری تحلیلی خانواده و زنان ^۵)؛
T ₁₁	«اطلاعات لازم برای استفاده از این تخصص در نهادهای مختلف» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران)، وجود ندارد؛
T ₁₂	«جهل اجتماعی و بی‌اطلاعی عمومی نسبت به رشته مطالعات زنان» (مطیع، همان منبع)، همانند سدی در برابر توسعه این رشته در کشور است؛
T ₁₃	«نبود بودجه کافی جهت انجام کارهای پژوهشی برای رشته مطالعات زنان» (بصری، ۱۳۸۴: ۹۹)، مانع از رشد و توسعه این رشته می‌شود؛
T ₁₄	«دانشجویان این رشته برای شناساندن رشته تحصیلی خود، تمایل به داشتن روزنامه، انجمن و سایر امکانات دارند ولی متأسفانه در این راه با موانع سازمانی و مشکلات متعدد روبه‌رو می‌شوند» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۶)؛

1- <http://www.isa.org.ir/1638>.2- <http://www.isa.org.ir/1636>.3- <http://www.isa.org.ir/1705>.4- <http://www.isa.org.ir/1638>.5- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/11714>.6- <http://www.isa.org.ir/1705>.

کد	نوع عامل
T ₁₅	«محدودیت جنسی در رشته مطالعات زنان در برخی دانشگاه‌ها و عدم اعلام نیاز آن‌ها به مردان برای تحصیل در رشته مطالعات زنان، می‌تواند از جمله محدودیت‌های محیطی برای این رشته محسوب شود. رشته مطالعات زنان را در حالی به سمت تک‌جنسیتی سوق می‌دهند که در تعریف این رشته در سایت دانشگاه علامه طباطبائی آمده است: رشته مطالعات زنان یک دوره مطالعات میان‌رشته‌ای است که به نحوی با درس‌های علوم پایه ارتباط دارد. در این رشته سعی بر این است تا بینش صحیح و غیر جانب‌دارانه‌ای از جایگاه زن در هستی و جهان امروز به‌صورت علمی و آکادمیک و با توجه به مطالعات تطبیقی ارائه شود. این تعریف هم مردان و هم زنان را در برمی‌گیرد، درحالی‌که این رشته خاص زنان نیست و در سایر نقاط جهان از تمایل مردان استقبال می‌شود» (احمدیان، ۱۳۸۹: ۱۸۹)، متأسفانه «۹۹/۹ درصد متقاضیان رشته مطالعات زنان (در ایران)، زن هستند» (صادقی‌فسایی، نشست علمی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران ^۱)؛
T ₁₆	«کم‌توجهی به خانواده در گفتمان حاکم بر رشته مطالعات زنان نیز از جمله ضعف‌ها و جنبه‌های منفی این رشته است» (کریمی، پایگاه خبری تحلیلی خانواده وزنان ^۲)؛
T ₁₇	این مسئله که «داوطلبان باید به سوالاتی در آزمون مطالعات زنان پاسخ دهند و وقت و انرژی خود را برای یادگیری مطالبی بگذارند که ارتباط ناچیزی با رشته تحصیلی آنان خواهد داشت» (اعزاز، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۳)، نیز می‌تواند از آسیب‌هایی باشد که بر مطالعات زنان وارد می‌شود؛
T ₁₈	دسترسی به برخی منابع اینترنتی برای دانشجویان مطالعات زنان وجود ندارد «کلماتی مانند زن، جنسیت، دختر و بسیاری از کلیدواژه‌های این رشته به دلایل نامشخص فیلتر شده‌اند و دسترسی به آنان برای دانشجویان مؤثر نیست» (همان ^۴)؛
T ₁₉	«نبود اطلاعات دانشجویان در مورد یکدیگر و همچنین بی‌اطلاعی از فعالیت‌های درون هر دانشکده» (همان ^۵)، نیز می‌تواند از موانع توسعه مطالعات زنان محسوب شود؛
T ₂₀	چالش موجود برسر پژوهش‌های مربوط به زنان می‌تواند چارچوب و آینده این رشته را تحت‌الشعاع قرار دهد چراکه، در صورت عدم پژوهش با موضوع زنان، این رشته از حل مسائل زنان عاجز می‌ماند و از اهداف خود دور می‌شود ^۶ ؛
T ₂₁	همچنین «جوسازی و به‌حاشیه راندن محققان حوزه علوم اجتماعی زنان» (شفیعی، ۱۳۹۴: ۲۳۰)، سبب «در انزوا قرار گرفتن مبتکران طرح رشته مطالعات زنان» (احمدی خراسانی، ۱۳۹۱: ۳۵)، شده است؛
T ₂₂	«عدم امنیت شغلی برای فارغ‌التحصیلان این رشته وجود دارد چراکه، به‌مجرد صحبت پیرامون حقوق زنان و آگاهی جنسیتی، مورد بازخواست قرار می‌گیرند» (مطیع، نشست انجمن جامعه‌شناسی ایران ^۷)؛
T ₂₃	«وقفه میان پروسه اهداف مشترک پایه‌گذاران رشته مطالعات زنان در دانشگاه‌های ایران و کنشگران مدافع حقوق زنان در عرصه جنبش مدنی- اجتماعی زنان، به دلیل جایگزینی سیاست‌گذاری‌های دستوری به‌جای سیاست‌گذاری‌های تعاملی» (احمدی خراسانی، ۱۳۹۱: ۳۵)؛
T ₂₄	«از آنجایی که این رشته یک علم میان‌رشته‌ای است، از دانشجویان متفاوتی از حوزه‌های علوم دیگر پذیرش می‌شوند؛ این مسئله سبب عدم ایجاد یک چارچوب مشخص علمی برای درس‌های دانشجویان می‌شود» (احمدیان، ۱۳۸۲: ۱۸۴)؛

1- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.2- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/11714>.3- <http://www.isa.org.ir/1705>.۴- ر. ک: سمیه‌السادات، شفییعی (۱۳۹۴). چالش‌های پژوهش علوم اجتماعی در حوزه زنان در ایران. *فصلنامه علوم اجتماعی*،

شماره ۷۰، سال ۲۵، صص ۲۷۸-۲۲۹.

۵- <http://www.isa.org.ir/1636>.

کد	نوع عامل
T ₂₅	«عدم مقبولیت و شناخت کافی از تحقیقات کیفی در سازمان‌ها و نهادها» (همان: ۱۸۸)، سبب بی‌نتیجه ماندن پژوهش‌های انجام‌گرفته در این حوزه خواهد شد؛
T ₂₆	«وجود یک نگرش منفی نسبت به این رشته در فرهنگ حاکم بر جامعه و مسائل زنان وجود دارد و چندان توجهی به مسائل زنان نمی‌شود [...] از سوی دیگر این رشته با مقاومت نظام مردسالاری و حتی نگرش منفی خود زنان نسبت به مسائل خود و تغییرات اساسی در آن روبه‌رو است» (همان)؛
T ₂₇	«علی‌رغم تعداد زیاد فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد، فقط دو دانشگاه در مقطع دکتری این رشته، جذب دانشجو می‌کنند، دانشگاه تربیت مدرس در گرایش حقوق زن در اسلام (جذب دانشجو به تعداد کم) و دانشگاه قم (که البته در سال ۱۳۹۵ گرایش مطالعات نظری جنسیت از آن حذف شده است) [...] درنهایت می‌بینیم که خاموش و خزنده‌رو به حذف و محدود شدن بیشتر رشته در مقطع دکتری هستیم» (عامری، پایگاه اطلاع‌رسانی خبری)؛
T ₂₈	«متولی پژوهش در زمینه زنان در کشور وجود ندارد، بنابراین انسجامی در پژوهش‌ها در این زمینه نیست» (نوابی‌نژاد، نشست تخصصی شورای راهبردی زنان فرهیخته)؛
T ₂₉	با تغییرات آزمون دکتری در سال ۱۳۹۵ و قرار گرفتن رشته مطالعات زنان در زیرمجموعه سایر رشته‌های علوم اجتماعی و مددکاری، مطالعات زنان نه تنها دیگر یک رشته مستقل نخواهد بود، بلکه به‌عنوان یک گرایش در زیرمجموعه دو رشته علوم اجتماعی و مددکاری قرار خواهد گرفت.

۴-۵- راهبردها و راهکارهای حل آسیب‌ها و توسعه مطالعات زنان در ایران

پس از بررسی و گردآوری نقاط ضعف و محدودیت‌های درونی رشته مطالعات زنان، و نیز موانع محیطی پیش‌روی توسعه این رشته، نوبت به ارائه راهبردها و استراتژی‌ها (با توجه به نظر متخصصان) جهت بهره‌گیری از نقاط قوت درونی و فرصت‌های محیطی و جبران محدودیت‌ها و مقابله با تهدیدها می‌رسد؛ اینکه هر راهبردی به کدام عامل مربوط می‌شود، با کد مشخص شده و در جدول ۴-۵ انعکاس یافته‌اند.

جدول ۴-۵- راهبردهای SO، WO، ST و WT

1- <http://www.entekhabkhabar.ir/7782>.

۲- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.

شماره	نوع راهبرد (استراتژی)	کد
۱	«برای برنامه‌ریزی برنامه میان‌رشته‌ای باید اطمینان حاصل کرد که گروه مجری برنامه درسی میان‌رشته‌ای توانایی به هم تنیدن موضوع‌ها را دارند. علاوه بر آن فرآیند تدریس - یادگیری، در این نوع برنامه‌های درسی، استفاده از رویکرد ساختارگرایی ^۱ الزامی است، زیرا در این نوع برنامه انتظار می‌رود که دانشجویان به ساختن دانش بپردازند، نه اینکه دانش میان‌رشته‌ای به آن‌ها منتقل شود.» (بازرگان، ۱۳۸۸ : ۶۵)؛ همچنین «برنامه درسی مطالعات بین‌رشته‌ای باید چندین نوع تعریف از بین‌رشته‌ای را که اجماع نظر در مورد آن‌ها وجود دارد، در خود منعکس ساخته و سعی کند تا به روش‌های خلاقانه، عناصر اصلی و پایه‌ای را به شیوه‌ای واحد و مشترک و همیارانه به کار گیرد» (سلیمانی و ملکی، ۱۳۸۹ : ۶۰)؛	W ₁₀ O ₄
۲	«تربیت استادان متعهد و متخصص با توانمندی علمی - تخصصی در تک‌تک رشته‌های مورد نیاز این رشته و گذراندن دوره‌های (آموزشی کوتاه‌مدت)، به منظور تدریس در مقطع دکتری این رشته، لازم به نظر می‌رسد، بهتر است این افراد از بین دارندگان دکتری فلسفه، فقه و حقوق، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم تربیتی انتخاب شوند» (شعربافچی‌زاده، ۱۳۹۱ : ۵۰)؛	S ₁₀ T ₂₁ W ₉ O ₄
۳	توسعه تحقیقات کیفی در رشته مطالعات زنان، می‌تواند به حل مسائل زنان در جامعه یاری رساند، این مهم از طرق زیر امکان‌پذیر است: ۱. تدوین برنامه استراتژیک توسعه تحقیقات کیفی در علوم اجتماعی در کشور؛ ۲. تغییر در رویکرد پایان‌نامه‌نویسی در علوم اجتماعی و تشویق انجام پژوهش‌های کیفی؛ ۳. برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت انجام تحقیقات کیفی در دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی؛ ۴. اختصاص جایزه ویژه به پژوهش‌های کیفی برگزیده در جشنواره‌های مرتبط؛ ۵. انتقال تجارب محققان داخلی و خارجی مسلط به روش‌های کیفی به استادان، دانشجویان و محققان کشور با روش‌های مختلف» (فیض، ۱۳۸۹ : ۱۸۲)؛	S ₉ T ₅ S ₉ T ₂₀ W ₈ T ₂₅ W ₁₄ T ₂₈ W ₂₃ T ₇
۴	«گروه‌های آموزشی باید در جهت شناساندن این رشته تحصیلی به دانشجویان کمک کنند» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ^۲)؛	W ₃ O ₄ W ₁₅ T ₈
۵	به منظور پیشگیری از مسائل و مشکلات میان‌رشته‌ای بودن مطالعات زنان، توجه به موارد زیر لازم به نظر می‌رسد: ۱. تسهیلاتی برای آشنا ساختن افراد با مشکلات و روش‌های رشته‌های دیگر ایجاد شود؛ ۲. مطالعات علم علوم ^۳ که دیدگاه فلسفی لازم را می‌طلبد . ۳. مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز برای برانگیختن و همکاری علمی اثربخش توسعه یابد؛ ۴. در حوزه سیاست‌گذاری‌های کلان علمی کشور، توجه خاصی به موضوع میان‌رشته‌ای معطوف شود» (فاتح‌راد و دیگران، ۱۳۹۰ : ۱۰۸)؛ همچنین «تشکیل کارگاه‌های مشورتی برای استادان این رشته به منظور افزایش اطلاعات بین‌رشته‌ای و پاسخگویی به شبهات آن‌ها» (شعربافچی‌زاده، ۱۳۹۱ : ۵۰)، ضروری است.	S ₁₄ T ₂₄ S ₁₅ O ₃ W ₁₃ T ₂₄

1- Constructivism
2- <http://www.isa.org.ir/1705>.
3- Science of Sciences

شماره	نوع راهبرد (استراتژی)	کد
۶	«تشکیل کارگروه دائمی ارتقای رشته مطالعات زنان در دانشگاه‌ها، در شورای تخصصی تحول و ارتقای علوم انسانی» (همان)، می‌تواند راهکارهایی را در جهت ارتقای این رشته ارائه کند؛	W ₂₃ O ₃
۷	در ارائه دیدگاه در مطالعات زنان «چرخش از بحث زن به جنسیت بسیار مهم است؛ در غرب از مطالعات زنان عبور کرده‌اند و وارد بحث جنسیت شده‌اند» (علاسوند، نشست علمی مرکز مطالعات و تحقیقات زنان دانشگاه تهران) ^۱ ؛	S ₂ T ₂₆ S ₁₁ T ₂₆ S ₁₂ T ₁₅ W ₂ O ₄ W ₃ T ₂₆
۸	«با تشکیل یک انجمن مانند انجمن فارغ‌التحصیلان یا دانشجویان رشته مطالعات زنان، دانشجویان با یکدیگر در ارتباط مستمر قرار گیرند و در قالب انجمن، از قدرت بیشتری برخوردار گردند. آن‌ها می‌توانند از این راه در مورد درس‌هایی که می‌خوانند و محتوای آن، با یکدیگر در تماس باشند، از فعالیت‌های یکدیگر بهره‌گیرند و همچنین از جلسات دفاع پایان‌نامه‌ها مطلع شده و در آنان حضور یابند. همچنین ایجاد سایت مربوط به دانشجویان نیز می‌تواند اقدام دیگری باشد که انجام آن بر عهده دانشجویان است» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی) ^۲ ؛	W ₁₄ T ₁₉ W ₁₆ T ₁₄
۹	«نظارت بر اجرای مصوبات وزارت علوم در دانشگاه‌های دارای رشته مطالعات [صورت گیرد؛ همچنین] لغو ماده ۴ آیین‌نامه واگذاری اختیارات برنامه‌ریزی درسی در دانشگاه‌ها (مصوب ۱۳۷۹/۲/۱۰) مبنی بر مجاز بودن دانشگاه‌ها نسبت به بازنگری، حذف، ادغام، جایگزینی و تغییر درس‌های رشته‌های موجود در دانشگاه‌ها، در خصوص رشته مطالعات زنان (انجام پذیرد)» (شعرباقچی‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۰)؛	W ₁₂ T ₆ W ₂₃ T ₆
۱۰	«ایجاد ارتباط بین آموزش عالی و نیازهای علمی و تکنولوژیکی جامعه» (فیض، ۱۳۸۹: ۱۸۲)، می‌تواند در بهبود شرایط رشته مطالعات زنان کارگشا باشد؛	W ₂₀ T ₄
۱۱	«به دلیل وجود مشکلات و موانع فراوان در امر پژوهش و تحقیق در حوزه مطالعات زنان، بسیاری از محورهای پژوهشی این رشته مورد غفلت قرار گرفته است، تجربه نشان داده برای جذب و هدایت محققان و دانش‌پژوهان به هر کدام از این محورها باید در صدد ایجاد موج و جریان پژوهش، تحقیق و گفتگو بود. وجود نشست‌های علمی همراه با نمایش مناسب بیرونی آن در ایجاد چنین امری بسیار راهگشاست. در سایه چنین نشست‌هایی می‌توان به موارد زیر دست‌یافت: ۱. تولید افکار و آراء جدید در سایه تضارب و افکار؛ ۲. ایجاد انگیزه، پژوهش و تحقیق در فرهیختگان و دانش‌پژوهان؛ ۳. پرهیز از سیاست‌زدگی در امور فرهنگی و در سایه قراردادن امور علمی و برطرف‌شدن سوءتفاهم‌ها و در نتیجه کاهش درگیری‌های لفظی و سیاسی در حوزه مباحث زنان؛ ۴. شناسایی پژوهشگران و گروه‌های پژوهشی با گرایش‌های مختلف جهت تدریس و تدوین متون آموزشی رشته مطالعات زنان» (کریمی، ۱۳۸۱: ۱۴۹)؛	S ₁₀ T ₂₁ W ₉ T ₂₈ W ₁₇ T ₂₃ W ₁₇ O ₄

۱- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.

2- <http://www.isa.org.ir/1705>.

شماره	نوع راهبرد (استراتژی)	کد
۱۲	«رشته مطالعات زنان به‌رغم میان‌رشته‌ای بودن باید مستقل از سایر رشته‌ها باشد. همچنان که در سایر کشورها نیز این رشته مستقل است و دیپارتمان خاصی به آن اختصاص دارد؛ برای دستیابی همه‌جانبه به شاخص‌های توسعه با رویکردهای جنسیتی، رشته مطالعات زنان باید صاحب یک دانشکده باشد تا افراد با تخصص‌های مختلف بتوانند در این دانشکده به مسائل زنان بپردازند» (روشنفکر، پایگاه تحلیلی خبری خانواده و زنان ^۱)، ضمن اینکه «تصویب گروه مستقل رشته مطالعات زنان در (برخی) دانشگاه‌ها بدون وابستگی به دیگر گروه‌ها» (شعربافجی‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۰)، جهت توسعه مطالعات زنان لازم است؛	W ₂ T ₂₉ W ₄ T ₂₇ W ₁₁ O ₃
۱۳	«این رشته مخصوص زنان نیست و خیلی خوب است که مردان هم بیایند و در این رشته تحصیل کنند. مطالعات زنان رشته جنسیتی است، زنانه بودن به معنای مردانه نبودن نیست. اگر قرار باشد تغییر و تحولی در زنان ایجاد شود، ابتدا باید تغییر در مردان باشد و گرنه در بهبود وضعیت زنان هیچ دگرگونی ایجاد نمی‌شود» (بصیری، ۱۳۸۵: ۹۷)؛	S ₁₂ T ₁₅ W ₇ O ₂
۱۴	«ایجاد پژوهشگاه معتبر مذاکره‌کننده، از طریق وزارت علوم و انعقاد قراردادهای لازم در زمینه تربیت استاد و تهیه متون مناسب برای تربیت نیروی انسانی متخصص برای تدریس در این رشته، اقدامی مهم و ضروری برای اصلاح است» (شعربافجی‌زاده، ۱۳۹۱: ۴۹)؛	W ₉ O ₄ W ₁₇ T ₉
۱۵	«گنجاندن و تقویت دوره‌های کارورزی و کاربردی (در رشته مطالعات زنان) نه تنها سبب تقویت جنبه‌های علمی و کاربردی این رشته می‌شود بلکه از این طریق، پیوند میان تئوری و عمل، آکادمی و کنشگری مدنی در راه تحول در موقعیت زنان، و فرهنگ‌آفرینی در جهت تبعیض‌زدایی و تساوی‌جویی تقویت می‌شود. یکی از ویژگی‌های رشته مطالعات زنان همانا محدود نماندن در برج عاج آکادمیک و در عرصه مجرد نظری است» (همان: ۲۱۰)؛	W ₁₁ O ₃ W ₁₅ O ₂ W ₂₇ T ₁
۱۶	«تخبه‌گرایی در دانشجویان و هیئت‌علمی رشته مطالعات زنان (سبب به وجود آمدن فارغ‌التحصیلانی می‌شود که می‌توانند) به‌عنوان یک متخصص عرضه‌اندام کنند و رویکردهای ارائه‌شده در مسائل زنان را، در کشور تجلی ببخشند» (روشنفکر، پایگاه تحلیلی خبری خانواده و زنان ^۲)؛	S ₆ T ₁ W ₃₁ O ₄
۱۷	«پیش‌بینی سه رویکرد آموزشی، مشاوره‌ای و پژوهشگری در مقطع ارشد رشته مطالعات زنان و خانواده» (شعربافجی‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۰)، لازم و ضروری است؛	W ₂₂ T ₁₂ W ₂₄ O ₃
۱۸	«هیئت‌های علمی دانشکده‌ها باید سعی در منطبق کردن محتوای درس‌ها با (نیازهای) رشته تحصیلی داشته باشند» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی ^۳)؛	W ₂ T ₅ W ₇ O ₄ W ₁₀ T ₇

1- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/24311>.

2- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/24311>.

3- <http://www.isa.org.ir/1705>.

شماره	نوع راهبرد (استراتژی)	کد
۱۹	«تولید دانش و آموزش مرتبط با نیازهای بومی - جهانی (لازم است، چنانچه باید) سعی کرد هرچه بیشتر، محتوای درس‌ها و پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌ها مرتبط با مسائل و مشکلات و نیازهای خاص جامعه ایران شود. یعنی تولید دانش بر اساس واقعیت‌های مشخص و بومی هر منطقه ایران صورت گیرد و در سطح مجرد تئوریک و کپی‌برداری مکانیکی از دانشمندان و نظریه‌پردازان فمینیست اروپا محور در کشورهای دیگر محدود نباشد. باید ضمن فراگرفتن تمامی نظریه‌ها و تئوری‌های مطرح در مباحث فمینیستی، بتوانیم به‌طور خلاق و نقادانه از کاربرد متناسب جنبه‌های جهان‌شمول فمینیستی بهره بجویم» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۱۲)؛	W ₁₉ T ₇ W ₂₀ T ₃ W ₂₆ T ₁₆
۲۰	اتخاذ تدابیری برای معرفی توانایی‌های فارغ‌التحصیلان این رشته به منظور اشتغال و جذب در بازار کار. «سازمان برنامه‌ریزی و مدیریت باید تمام سازمان‌ها و وزارتخانه‌های ذیربط به این رشته را، مکلف گرداند که دانش‌آموختگان و متخصصان مطالعات زنان را استخدام کنند. مطبوعات نیز می‌توانند در این زمینه یاری رسانند، بدین نحوه که از سازمان‌های دولتی و وزارتخانه‌ها و نهادهایی که بخش‌های مربوط به زنان دارند، بخواهند که فعالیت‌های مربوط به این بخش‌ها را به فارغ‌التحصیلان این رشته بسپارند» (اردلان، ۱۳۸۰: ۳۳)؛	S ₆ T ₁ S ₇ T ₂₆ W ₂₇ T ₁₁
۲۱	«دانشکده‌ها و همچنین انجمن جامعه‌شناسی ایران از سازمان‌های مربوطه در مورد فیلتر شدن کلمات فوق کلمات مربوط به مسائل زنان سؤال کرده و برای آنان مشخص کنند که برای دانشجویان استفاده از بسیاری از سایت‌های فیلتر شده ضرورت دارد» (اعزازی، نشست انجمن جامعه‌شناسی)؛	S ₇ T ₂₆ W ₈ T ₂₀ W ₃₂ T ₁₈
۲۲	و ارائه بورس‌های تحصیلی به دانشجویان شایسته و خلاق از جمله راهکارهایی است که می‌تواند به بسط، تنوع، رشد و ارتقای واقعی این رشته نوپا در ایران یاری رساند» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۱۳)؛	S ₆ O ₂
۲۳	«ایجاد فضای دیالوژیک و گسترش تعامل و تبادل استاد و دانشجو، میان دانشگاه‌های ایران و دانشگاه‌های دیگر کشورهایی که در این رشته تجربیات بیشتری دارند» (همان)؛	S ₅ T ₃ W ₃₂ O ₁
۲۴	مسائلی که در رابطه با سؤالات آزمون وجود دارد «باید در سطح سازمان سنجش به آن رسیدگی شود. در عین حال مناسب است که از طرف دانشگاه‌ها نیز نظارتی بر نوع سؤالاتی که در آزمون ارائه می‌شود، صورت گیرد و نه تنها صحت سؤال‌ها، بلکه درجه دشواری آن نیز در رابطه با سایر رشته‌ها مشخص شود» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۱۱)؛	W ₂₃ T ₈ W ₂₃ T ₁₇
۲۵	«تهیه ابزارهای کمک آموزشی برای استادان» (شعبانفجی‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۰)، جهت ارتقای کیفیت آموزش لازم است؛	S ₁₀ T ₁₂
۲۶	«پشتیبانی مادی و معنوی از مترجمان و مؤلفان کتاب‌ها و مقالات مورد نیاز رشته انجام گیرد، می‌توان این نوع خدمات را با همکاری استادان داخل و خارج از ایران گسترش داد تا تعداد و کیفیت مجلات علمی و پژوهش‌های میدانی و مرتبط با مسائل و نیازهای مناطق مختلف کشور در زمینه زنان و جنسیت افزایش یابند» (توحیدی، ۱۳۹۴: ۲۱۱)؛	W ₈ T ₅ W ₁₉ T ₇ W ₂₀ T ₁₃ W ₂₁ T ₂₀ W ₂₈ T ₃
۲۷	«برای بسط و گسترش محتوای این رشته باید واحدهایی هم به درس‌های اصلی و هم به درس‌های انتخابی و تخصصی افزوده شود که فقدان آن‌ها در لیست درس‌های موجود این رشته کاملاً به چشم می‌خورد» (همان: ۲۱۰)؛	W ₂₈ O ₃

شماره	نوع راهبرد (استراتژی)	کد
۲۸	اگر بخواهیم نگاه توسعه‌ای به رشته مطالعات زنان داشته باشیم، «اضافه شدن یکی دو گرایش به رشته، با توجه به نیازهای زنان و مسائل متعدد آنان ضروری است و به نظر می‌رسد که مطالعات زنان تنها با یک گرایش در مقطع دکتری نمی‌تواند پاسخ‌گوی این نیازها باشد» (روشنفکر، پایگاه تحلیلی خبری خانواده وزنان).	W ₄ O ₃ W ₂₄ T ₂₉ W ₃₀ T ₂₇
۲۹	«با توجه به این که در حال حاضر در دو مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و دکتری، رشته مطالعات زنان داریم، بهتر است در مقطع کارشناسی، این رشته به صورت عمومی تأسیس شود؛ شاید اگر این رشته از مقطع کارشناسی شروع می‌شد، جایگاه خود را بهتر پیدا می‌کرد» (همان).	W ₃ O ₃ W ₁₈ O ₃
۳۰	«ارزیابی عملکرد مدیران گروه‌ها و استادان رشته مطالعات زنان» (شعربافجی‌زاده، ۱۳۹۱: ۵۰)، و همچنین «خودسنجی و ارزیابی تخصصی برنامه‌های رشته مطالعات زنان، با توجه به تفاوت وضعیت این رشته در دانشگاه‌های مختلف ایران، لازم به نظر می‌رسد» (توحیدی، ۱۳۹۱: ۲۰۸).	W ₆ T ₂₁ W ₁₂ T ₆ W ₂₃ T ₂₁

۵- نتایج

با وجود فراز و نشیب‌ها و تلاش‌هایی که برای بهبود کیفیت رشته مطالعات زنان انجام شده است، هنوز ساختار و محتوا، آثار و پیامدهای این رشته محل بحث و نقد است. حوزه مسائل زنان و خانواده در کشور؛ به‌ویژه پس از انقلاب اسلامی و ارائه تعریف جدیدی از هویت و شخصیت زن مسلمان و نقش‌های فردی و اجتماعی او توسط امام خمینی (ره) تحول چشم‌گیری یافته و تأثیر مدرنیته بر افکار و سبک زندگی نیز بر پیچیدگی شرایط افزوده است، به طوری که فقه پویای شیعه راهی سخت و طولانی برای پاسخ‌گویی به این مسائل در پیش‌رو دارد. رشته مطالعات زنان نیز چه در حوزه یا در دانشگاه، باید بتواند برای مسائل امروز زن و خانواده در کشور با نگاهی بومی چاره‌اندیشی کند یا دست‌کم توصیف‌های دقیق و راهگشایی از وضعیت موجود به متفکران و چاره‌اندیشان ارائه دهد. در رشته مطالعات زنان نیاز به یک عمل‌گرایی احساس می‌شود، که این عمل‌گرایی می‌تواند مانند یک هدف علمی به دانشجویان این رشته منتقل شود. رویکرد رشته مطالعات زنان در آینده، اگر به‌عنوان یک رشته کاربردی دنبال شود امیدوارکننده خواهد بود. شناسایی آسیب‌های این رشته در کشورمان ایران و پیدا کردن راهکارهایی برای برون‌رفت از این آسیب‌ها ضروری به نظر می‌رسد:

- ۱- همان‌گونه که جدول‌ها نشان می‌دهند، نقاط ضعف درونی ۳۲ مورد، و تهدیدهای محیطی ۲۹ مورد شناسایی شد، این در حالی است که نقاط قوت رشته ۱۴ مورد و فرصت‌های محیطی آن فقط ۵ مورد عنوان شده است؛ بنابراین در حال حاضر میزان نقاط ضعف و محدودیت‌های درونی و نیز تهدیدات محیطی، رشته مطالعات زنان، بسیار بیشتر از نقاط قوت و فرصت‌های موجود است؛ امید می‌رود با به‌کارگیری راهبردهای پیشنهادی متخصصان در این پژوهش و البته اهتمام دست‌اندرکاران این حوزه بتوان این روند را معکوس کرد و آسیب‌ها و موانع توسعه این رشته در کشور برطرف شود؛
- ۲- طراحی دوره‌های بازآموزی و دانش‌افزایی برای استادان این رشته به‌نحوی که قدرت شناسایی و حل مسائل بومی این حوزه به‌خوبی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد؛
- ۳- کاهش آسیب‌ها در رشته مطالعات زنان مستلزم رویکرد بین‌رشته‌ای و چندرشته‌ای به معنای واقعی کلمه است که این مهم، عزم جدی و همگانی محققان، استادان، دانشجویان و سیاست‌گذاران این حوزه در کشور را می‌طلبد. در این راستا بازنگری و تجدیدنظر در درس‌ها و طراحی راه‌های جدید کارساز خواهد بود؛
- ۴- حمایت ویژه از انجام پژوهش در این حوزه با رویکرد جامع‌نگر و بین‌رشته‌ای و پرهیز از تک‌ساحتی نمودن این حوزه مطالعاتی و بازخورد یافته‌های پژوهشی در طراحی واحدهای درسی و مواد آموزشی این رشته؛
- ۵- فراتر از راهبردهای پیشنهادی صاحب‌نظران، در رابطه با نقاط ضعف و محدودیت‌های درونی ۳۲ گانه، که در متن مقاله آمده است، باید نوعی مهندسی معکوس در دستور کار قرار گیرد تا بتواند از آسیب‌های رشته مطالعات زنان در ایران جلوگیری شود. بنابراین، هر یک از این نقاط از باب مفهوم مخالف، توصیه‌ای تلویحی را در خود دارد که در سیاست‌گذاری علم در ایران باید مدنظر قرار گیرد.

- ۱- ابراهیمی، مرتضی (۱۳۹۳). بررسی ضرورت‌های مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره ششم، شماره ۲، صص ۱۹-۳۲.
- ۲- احمدیان، محمدرضا (۱۳۸۲). افتراح اندیشمندان پیرامون رشته مطالعات زنان. *مجله ریحانه*، مرکز امور مشارکت و زنان، سال چهارم، شماره ۵، صص ۱۸۲-۱۸۹.
- ۳- احمدی‌خراسانی، نوشین (۱۳۹۱). رشته مطالعات زنان: از فعالان جنبش زنان تا دختران حوزه علمیه. *مهرنامه*، سال سوم، شماره ۲۳، صص ۳۵-۳۶.
- ۴- اردلان، پروین (۱۳۸۰). رشته مطالعات زنان مهمان ناخوانده رشته علوم اجتماعی. *مجله زنان*، سال یازدهم، شماره ۸۳، صص ۳۲-۳۴.
- ۵- اعزازی، شهلا (۱۳۸۴). آشنایی با رشته تحصیلی مطالعات زنان. *مجله رشد آموزش علوم اجتماعی*، شماره ۲۶، صص ۳۶-۳۸.
- ۶- بازرگان، عباس (۱۳۸۸). چگونگی ارزشیابی برنامه‌های درسی میان‌رشته‌ای. *فصلنامه مطالعات میان-رشته‌ای در علوم انسانی*، سال اول، شماره ۳، صص ۵۵-۶۶.
- ۷- برزگر، ابراهیم (۱۳۹۱). آسیب‌شناسی مطالعات میان‌رشته‌ای در ایران. *فصلنامه مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*، سال شانزدهم، شماره ۲، صص ۱۷۳-۱۹۴.
- ۸- بصیری، مریم (۱۳۸۴). زنان و خانواده در مطالعات دانشگاهی: گزارشی از راه‌اندازی رشته مطالعات زنان و مطالعات خانواده در دانشگاه‌های کشور. *مجله پیام زن*، دفتر تبلیغات اسلامی، حوزه قم، سال چهاردهم، شماره ۲، صص ۸۶-۹۹.
- ۹- پاپی‌نژاد، شهربانو (۱۳۹۰). *فمنیسم در ترازوی نقد*، جلد ۱۰، بخش اول. قم: دفتر نشر معارف.
- ۱۰- پاتای، دافنه و کوئرج، نورتا (۱۳۹۰). *فمنیسم در ترازوی نقد*، جلد ۱۰، بخش دوم. ترجمه: منیره رضایی. قم: دفتر نشر معارف.
- ۱۱- پیرس و رایبسون (۱۳۷۶). *برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک*. ترجمه: خلیلی شورینی. تهران: یادواره.
- ۱۲- توحیدی، نیره (۱۳۹۴). *رشته مطالعات زنان در ایران. نشریه آزادی اندیشه*، شماره اول، صص ۲۱۴-۱۵۰.
- ۱۳- جان‌فدا، نسیم (۱۳۹۳). نگاهی تحلیلی به سطوح دیگری‌سازی در رشته مطالعات زنان در ایران: مطالعات زنان به مثابه دیگری. *زنان/امروز*، سال اول، شماره ۱، صص ۱۰۸-۱۱۲.
- ۱۴- جلالی‌نائینی، زیبا (۱۳۸۲). تأسیس مطالعات زنان در ایران: مصادره جنبشی در احتضار. *مجله گفتگو*، شماره ۳۸، صص ۳-۶.
- ۱۵- خنجرخانی، ذبیح‌الله؛ بختیار نصر آبادی، حسن علی؛ ابراهیمی دینانی، آرزو (۱۳۸۸). درآمدی بر ضرورت، جایگاه و انواع مطالعات میان‌رشته‌ای در آموزش عالی. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره دوم، شماره ۱، صص ۱۶۷-۱۸۶.

- ۱۶- خورسندی طاسکوه، علی (۱۳۸۸). تنوع گونه‌شناختی در آموزش و پژوهش میان‌رشته‌ای. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای*، دوره ششم، شماره ۴، صص ۸۳-۵۷.
- ۱۷- رهنمایی، سیداحمد (۱۳۸۷). آسیب‌شناسی فرهنگی. *فصلنامه معرفت*، سال دهم، شماره ۳۰، صص ۲۵-۳۲.
- ۱۸- سلیمانی، جمال و ملکی، حسن (۱۳۸۹). طراحی برنامه درسی میان‌رشته‌ای در حوزه آموزش عالی. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره دوم، شماره ۴، صص ۶۸-۳۹.
- ۱۹- شادی‌طلب، ژاله (۱۳۸۰). رشته مطالعات زنان: تغییر یا توجیه وضع موجود؟. *مجله زنان*، سال دهم، شماره ۸۳، صص ۳۰ و ۳۱.
- ۲۰- شعربافجی‌زاده، مرضیه (۱۳۹۱). نگاهی انتقادی به رشته مطالعات زنان و سرفصل‌هایش / یک دهه مطالعات زنان. *مجله زمانه*، شماره ۲۷ و ۲۸، ص ۵۰.
- ۲۱- عصاریان، حسین (۱۳۸۷). *آسیب‌شناسی تولید علم*. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- ۲۲- عمید، حسن (۱۳۸۷). *فرهنگ فارسی*. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- ۲۳- فاتح‌راد، مهدی؛ جلیلود، محمدرضا؛ محمدرضا، منیره (۱۳۹۰). بررسی نظری و تجربی انگیزه‌ها و چالش‌های انجام مطالعات میان‌رشته‌ای با تأکید بر روش‌شناسی میان‌رشته‌ای. *فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره چهارم، شماره ۱، صص ۱۱۱-۸۵.
- ۲۴- فریور، هدی و رمضانی، شیوا (۱۳۹۴). *گزارشی از رشته مطالعات زنان*. نشریه آزادی‌اندیشه، شماره اول، صص ۲۲-۱۱.
- ۲۵- فیض، داود (۱۳۸۹). تحلیل استراتژیک جایگاه پژوهش‌های کیفی در کشور و ارائه استراتژی‌هایی جهت توسعه آن با استفاده از مدل SWOT. *فصلنامه راهبرد*، سال نوزدهم شماره ۵۴، صص ۱۸۵-۱۶۹.
- ۲۶- قدیمی، اکرم و حجازی، الهه (۱۳۸۳). *بررسی رشته مطالعات زنان از دیدگاه مدرسان و دانشجویان دوره*، مجموعه مقالات زنان و آموزش عالی، چاپ اول. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- ۲۷- کرمی‌قهی، محمّدتقی (۱۳۸۱). *بایسته‌های رشته مطالعات زنان در ایران*. *مجله ریحانه*، مرکز امور مشارکت زنان، سال اول، شماره ۱، صص ۱۴۹-۱۴۳.
- ۲۸- گروه واژه‌گزینی و زیر نظر غلامعلی حدادعادل. *فرهنگ واژه‌های مصوب فرهنگستان*، فارسی. دفتر سیزدهم. تهران: انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی.
- ۲۹- مسعود، هادی (۱۳۹۱). *اصلاح در حال حرکت*. *مجله زمانه*، شماره ۲۷ و ۲۸، صص ۵۸-۵۶.
- ۳۰- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۷۹). *جنبش زنان در غرب و تأثیر آن بر محیط‌های دانشگاهی*. مجموعه مقالات و گزارش‌های کنگره «زن، دانشگاه، فردای بهتر»، تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری- معاونت فرهنگی و اجتماعی، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی اجتماعی، صص ۸۸-۷۳.

- ۳۱- مشیرزاده، حمیرا (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر مطالعات زنان. تهران: پدیده گوتنبرگ.
- ۳۲- معصومی نژاد، الهام (۱۳۹۱). رشته مطالعات زنان در غرب / شاخه آکادمیک جنبش آزادی بخش زنان. *مجله زمانه*، شماره ۲۸ و ۲۷، ص ۵۱.
- ۳۳- مهدوی، زینب (۱۳۹۱). آسیب شناسی رشته مطالعات زنان در ایران: آیین نظرات. *مجله زمانه*، شماره ۲۸ و ۲۷، صص ۵۴-۵۵.

- 34- Alilunas, P. (2011). The (in) visible people in the room: Men in women's studies. *Men and Masculinities*, 14(2), 210-229.
- 35- Ballantyne, R., Bain, J. D., & Packer, J. (1999). Researching university teaching in Australia: Themes and issues in academics' reflections. *Studies in Higher Education*, 24(2), 237-257.
- 36- Berger, M. T. (2013). Learning from women's studies. *Contexts*, 12(2), 76-79.
- 37- Chauhan, B. (2015). The Krantijyoti Savitribai Phule Women's Studies Centre: Knowledge-Practices, the Movement and the University. *Contemporary Education Dialogue*, 12(2), 177-207.
- 38- Fisher, C. (1989). "Current & Recurrent Challenges in HRM", *Journal of Management*, 2(15).
- 39- Karlqvist, A. (1999). Going beyond disciplines. *Policy Sciences*, 32(4), 379-383.
- 40- Coates, J., & Madoc-Jones, B. (Eds.). (1996). *An introduction to women's studies*. Blackwell Publishers.
- 41- <http://www.isa.org.ir/1705>.
- 42- <http://www.isa.org.ir/1636>.
- 43- <http://www.isa.org.ir/1637>.
- 44- <http://www.isa.org.ir/1638>.
- 45- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/11714>.
- 46- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/15126>.
- 47- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/24311>.
- 48- <http://www.mehrkhane.com/fa/news/16134>.

■ **Strategic Pathology of Women's Studies in Iran (Application of the SWOT Model)** ■

■ Shahla Bagheri and Zahra Boriaei ■

Abstrac

The purpose of this article is to identify the pathology of women's studies in Iran as one of the priorities of scientific management. Despite the important and valuable goals that have been drafted and approved for women's studies, it seems that what actually happens is far from these goals, which leads to unplanned damage and side effects that must be addressed and strategies must be used to correct them. In this study, the researcher used a descriptive-analytical method and studied the pathology of field the women's studies based on the inspiration of the SWOT model and based on the opinions of the experts. Internal strengths and weaknesses and opportunities and externalities of the development of this field in the country were gathered. Through the strategies proposed by experts in this field, internal strengths and environmental opportunities were used to compensate for internal constraints and to cope with external threats. Although the internal weaknesses and environmental threats of women's studies are increasing in strengths and opportunities, the most important strengths, weaknesses, opportunities, and threats in this field can be "the presence of hundreds of motivated graduates", " lack of richness of texts and content of the curriculum ", " lack of a specific structure "and" the existence of a relationship between women's studies and political activism ". By identifying internal constraints and environmental threats and presenting strategies to avoid them, it is possible to reduce or eliminate the damages of this field in the scientific policy making of women's studies in Iran.

Key words: Pathology, Iran, Strategies, SWOT Model, Field of women's studies.